

אוצר דת

פר'
כי תצא

מאוצר המנוצר - גנזי רשימותיו וכתבי ידיו
של הגה"ח רבי ישכר דוב ענגלענדער זצ"ל
בעל מחבר ספרי בשערי ישכר

אוצר של יראת שמים

בתחלה באתי לבקש סליחה ממך שבשבוע העל"ט לא סיימתי בברכת כתיבה וחתומה טובה, דאיתא בסה"ק ובספר מטה אפרים שיש לכתוב באגרת שלומים בתחלתו או בסופו שהוא מעתיר עליו שיזכה בימי הדין הבאים [שאמרו בבעלזא שיישר כח הוא ברכה ואין לוותר ע"ז שלא כמנהג העולם לומר ס'אין נישט דא אויף וואס] (ואם לא תאמר יישר כח אז הם זוכרין לדורי דורות). וראיתי בספר קצה המטה שכתב רמז נאה דהר"ת של וישאלו איש לרעהו לשל' הוא אלול והיינו דא' צריך לשאל ולבקש בימים האלו לשל' על רעהו, ולכן אנסה לעשות תשובת המשקל לאחל שני פעמים עכשיו ויעזור השי"ת שתזכה לכוח"ט.

חשבתי על הפסוקים בתהלים קפיטל ע"ג בתחלתו אך טוב לישראל אלקים לברי לבב, ואני כמעט נטיו רגלי דבר"ת של אלקים לברי ליבב ואני הוא הר"ת של אלול [ועי' בספר לקוטי שושנים מר' משה מסאווראן ז"ל בפר' נח האם נכון לעשות ר"ת של שמות של הקב"ה שנחלקו הצדיקים בזה אך בספר ייטב פנים איתא דהר"ת של ויאמרו לאמר אשירה לך' הוא הר"ת של אלול משמע שמותר ויש לחלק לד' שאני, והרמז מבואר דבזמן כזה אז אלקים הוא לברי לבב וגם לואני שכמעט נטיו רגלי ולא כהפשטות דאלקים הוא רק לברי לבב אבל אני כמעט נטיו רגלי רק הקב"ה מתקרב לכ"א באיזה מצב שהוא.

ועוד ר"ת בזה הקאפיטל דכתיב כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלקים לעולם דהר"ת של ליבבי וחלקי אלקים לעולם הוא ג"כ אלול [גם כאן יש לדון האם נכון לעשות ר"ת משמו של הקב"ה] וחלקם קאי על הנשמה שהוא חלק אלקי ממעל, דבין לבבי וכן נשמתי לעולם הם לאלקים והיינו שגם הגוף מיוחד לד' והיינו ע"י התשובה שעושין באלול מתקנים גם הגוף להעלות לד'.

שוב ראיתי עוד ר"ת בקאפיטל ע"ח לשאל אכל לנפשם, וידברו, היינו שצריכין להתפלל בימים אלו גם על אכל לנפשם, וכמובן דבפשטות קאי על תורה ועבודה שזוהו האוכל להנפש אך מרומז ג"כ על סתם פרנסה שצריכין לבקש גם ע"ז, ואסיים כעת בברכת שבתא טבא מאת ידיך הדרושה"ט ומאחלק בברכת כוח"ט שנה טובה ומבורכת עם כל מיני ישועות ושנת גאולה וישועה בב"א

אוצר פנינים

וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה
ולקחת לך לאשה, והבאתה אל תוך ביתך
(כא יא-יב).

רמז ותוכחת מוסר לאלו שלומדים
בשעת התפילה

במאור ושמע כתב, דבתיבת 'שבי' נרמז ענין התפילה, 'ש' הוא כנגד ג' אבות כידוע, 'בי' גימטריא י"ח כנגד שמונה עשרה ברכות העמידה, וכן 'שבי' גימטריא 'שיח', שמורה על ענין התפילה, וענין 'אשת יפת תאר' מרמז על לימוד התורה, עיי"ש מה שמפרש ע"פ דרכו.

ואפשר להוסיף עוד ע"פ דרכו הק', שנרמז כאן תוכחת מוסר לאלו שלומדים בשעת התפילה ומזלזלים בעבודה שבלב זו תפילה, כי עליהם להתבונן האם גם בשעת אכילתם יש להם חשק זה ללימוד תורה, וע"כ שאין זה אלא פיתוי היצר. על דרך מה שכתב בזרע קודש (שופטים), שכאשר היצר רוצה למנוע מהאדם לעשות מצוה גדולה וחשובה שבכוחה לשבור את היצה"ה, כגון לימוד תורה, נותן היצה"ה 'שוחד' לאדם, שיעשה מצוה קטנה, וע"י זה יסדר מלעשות את המצוה הגדולה. ואפשר לומר, דזהו גם הענין באלו שמתעוררים ללימוד תורה בשעת התפילה דייקא.

ויש לומר, דזה מרמזו כאן בפסוק, 'וראית בשביה', כלומר, אם תראה בשעת התפילה, וכדברי המאור ושמע הנ"ל ד'שבי' רמז לתפילה, 'אשת יפת תואר', דהיינו לימוד התורה, וכנ"ל מהמאור ושמע [וכן איתא בגמ' (יבמות גז), שהתורה נמשלה כאשה, שנאמר (משלי יח כב) 'מצא אשה מצא טוב', 'וחשקת בה', שתחשוק ללימוד בשעת התפילה, ע"ז מזהיר הכתוב מלעשות כן, רק 'והבאתה אל תוך ביתך', שיבחן בעצמו אם גם בבואו לביתו והוא עוסק באכילה ושתייה יש לו חשק זה ללימוד התורה, ומזה ידע שאין זה אלא מצד היצר הרע שרוצה למנוע מלעבוד את ה' עבודה שבלב זו תפילה.

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלקיך
בידך ושבת שביו, וראית בשביה אשת יפת
תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה (כא יא-יב).

מיד ביציאה לשוק תתחיל את המלחמה
על היצה"ה

אפשר לבאר הפסוק בדרך רמז, 'כי תצא', היינו כשתצא לשוק אשר שם מזדמנים לאדם נסיונות. והנה יש לאדם ב' דרכים לעמוד בנסיון, הראשון הוא, שרק כאשר יבוא לידי נסיון ויראה דבר האסור, ילחם במחשבתו ויכניע יצרו שלא להרהר במה שראה. והאופן השני הוא, שתיכף כשיצא לשוק, מיד מעורר מלחמה בעצמו שלא יבוא לראות חס ושלום שום דבר איסור.

ולזה בא הכתוב ללמדנו, 'כי תצא', היינו מיד ביציאה לשוק תהיה יציאתך 'למלחמה על אויבך', שתתחיל מיד את המלחמה על היצה"ה, כדי שלא תבוא כלל לידי ראייה אסורה ח"ו. ומבטיח הכתוב לעושים כך, 'ונתנו ה' אלקיך בידך, ושבת שביו'. אבל אם תבחר בדרך האחרת, דהיינו, 'וראית בשביה', שרק לאחר שיראה דבר איסור, יתחיל לעשות מלחמה, יתכן חלילה שיכשל ויגיע לידי 'וחשקת בה' וגו'.

כי תצא למלחמה. במלחמת הכתוב מדבר
על מלחמת ארץ ישראל אין לומר וסנית ענין שיהי
כבר נאמר, לא תחיה כל נשמה: (כס"ו)

חודש אלול הוא הזמן הנכון
להתגבר במלחמת הרשות

עיינן בעבודת ישראל שביאר פסוקי הפרשה על מלחמת היצר ועבודת התשובה של חודש אלול, ובפרט בענין קדש עצמך במותר. ואפשר להוסיף רמז לדבר, 'כי תצא למלחמה על אויבך', ס"ת בגימטריא ס"ו, ועם הכולל הוא כמנין 'אלול', ומרמז, שחודש זה הוא הזמן הנכון להתגבר במלחמה זו, היא מלחמת הרשות, לקדש עצמו במותר לו ולייחד הכל לשם שמים.

אוצר המאמרים

כי תבנה בית חדש

מזוזה ומעקה – שמירה על הבית

ער אבל אם ישן אז ליכא שמירה בכלל ויותר גרוע מהמחיצה, וכן הוא בהמזוזה ומעקה, המזוזה הוא מזכיר האדם שיש בורא עולם וא"א לעשות שום חטא ועון חלילה, ואז אין מקום לשום יצה"ר, אבל כשהאדם הוא בבחי' שינה ואינו זוכר כלל, אז יכולין ליכנס כל מיני יצה"ר ח"ו, ולכן הוא ל' הרמב"ם חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם שצ"ל מקודם יראת שמים ואז הוא ויחלצם שאז מועיל השמירה מהמזוזה, אבל אם נפסק היראה לא יועיל כל השמירות, אבל עשיית המעקה הוא מחיצה מסביב שאין נ"מ אם הוא ישן או ער, וזה המעקה הוא בדרך שכתבנו לעיל שעושים גדרות וסייגים בעניני הרשות שזהו חומה שלא יכשל בדברי איסור, שעושה לעצמו כ"ש שאפי" מה שמותר אינו אוכל אם אינו מוכרח, האיך יאכל דבר שיש בו נדנוד איסור, ולכן אף אם אינו בוער בלבו אהבת ד' ויראת ד' מ"מ יוכל בקל להתגבר על היצה"ר, ומ"מ זה לבד אינו די שבעניני רשות יכול אדם להטעות א"ע ועושה חור כאן וחור כאן וממציא לעצמו היתרים בכל מה שרוצה, וצריכין להיראה ואהבה שבא ע"י התפילין והמזוזות.

ובזה אפשר לפרש הפסוק כי תבנה בית חדש ויש מקום שיתעורר חלילה דברים שאינם רצוים העצה הראשון והוא קל יותר, הוא ועשית מעקה לגגך שהוא חומה שלא יוכל היצה"ר להגיע אליך וזהו ע"י השמירה מעניני רשות, וזהו על הגג שהאדם הוא בתוך הבית והמעקה הוא שמירה שהוא חוץ מן האדם שלא יתקרב היצה"ר אליו בכלל, אבל אף אם עשית מעקה לגגך מ"מ לא תשים דמים בביתך היינו בתוך הבית צריכין לשמירת המזוזה וזהו לא תשים דמים בביתך דמיון במזוזה בגימטריא ס"ה כמנין שם אדני"י שמורה על מדת היראה וכש"כ הרמב"ם שהמזוזה מועיל ליראה שע"י היראה יועיל המזוזה וכנ"ל אבל המעקה הוא גם למי שאין לו מדת היראה וכמו שראיתי בס' תורת החיד"א דגגך הוא כ"ו כמו שם הוי' שהוא מדת הרחמים, ולא תשים המים מורה על עניני דינים פי' שלא תוותר על שמירת המזוזה, כי יפול הנופל ממנו, היינו שאם יפול מעניני הרשות במשך הזמן יפול בעניני איסור ולכן צריך להמזוזה שיהא לו יראה שאם יתירשע בעניני הרשות עכ"פ יהא לו השמירה שלא יכשל בדבר איסור, והשי"ת יהי בעזרינו שנצל מכל מה שצריכין להנצל ע"י ס"ד מרובה.

שהם ימי תשובה ומלחמה שע"ז רומז השופר, ונפתחים שערי רחמים בשמים בימים אלו שידו פשוטה לקבל שבים, ולכן צריך כל אדם להתעורר בתשובה וכמו שדרשו חז"ל בתפלה על פסוק מדוע באתי ואין איש, כ"כ בימים אלו שהקב"ה פותח יד לדופקי בתשובה צריך כ"א לדפוק עתה על דלתות התשובה, וז"ש כי ד' א' מתהלך שידע האדם כי הש"י כביכול מקדים ומוכן לעזור להבאים לטהר וכמ"ש במ"א כי ר"ת להצילך ולתת איביך לפניך הוא אלול, ע"כ.

ובפשטות כוונתו הוא שהפסוק קאמר כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר היינו שתהי' נשמר מן השמים וזהו שמכנינים בשמים סיועות והצלחות אל האדם, אבל האדם צריך לעשות רק דבר אחד, והיינו ליצא על איביך, אבל זה צ"ב האיך יוצאין למלחמה על היצה"ר, ובסה"ק איתא על דברי רש"י תחלת הפר' כי תצא למלחמה על איביך במלחמה הרשות הכתוב מדבר, היינו שיש ללחום בעניני רשות, ועי"ז נשמרים כשבא ענין של איסור.

ומסתמא ה"ה בענין הדינים ששורין בבנין בית, לפי שבמלחמה יש יותר שמירה מן השמים, אבל זה המעט שצריכין לעשות אין עולה כ"כ בניקל, אך אשכחן שני עניני שמירה בבנין הבית, א' הוא המזוזה שהוא שמירה על האדם וכ"ה הרמב"ם חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הן המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנא' חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם, בריך רחמנא דסייען, [היינו בריך רחמנא שמסייע שלא לבא לידי חטא] ויש עוד שמירה בבנין הבית הוא עשיית מעקה על הגג שפי' רש"י שמעקה הוא כמו תיק שמשמר מה שבתוכו.

והחילוק בין אלו השני דברים הוא שהמעקה הוא שומר ע"י ד' מחיצות שא"א להכנס בתוכו, והמזוזה הוא שמירה כמו שיש שומר על הפתח שאף אם הכל פתוח לא יעזי שום אדם להכנס שלא ברשות שהשומר יוכל להלקותו עד שתצא נפשו, וכמובן שיש מעלה בהמחיצות שהוא חומה בצורה שא"א להזיזו ממקומו, אבל מ"מ לפעמים מחמת זקנו יוכלו לפעמים להיות חור כאן וחור כאן ויוכל השונא לעשות איזה היזק חלילה, אבל השומר מטיל אימה ופחד שלא יתקרב בכלל המזיק לבא אל הבית, אבל זה רק כשהשומר הוא

ב"ה זכיתי ליכנס היום לבית חדש בשעה טובה ומוצלחת וי"ר שיהא לנו הרבה סייעתא דשמיא בכל הענינים, ואתחיל מדבר נפלא שאיתא בס' מאור עינים ע"ז הפר' עה"פ כי תבנה בית חדש וגו', הענין הוא כי מה שלפעמים מצערים בנ"א לאחד הוא מחמת הדינים שיש עליו למעלה ומתלבשים בבנ"א למטה לצער אותו, כאמור עה"פ בתהלים ד' לי בעזרי ואני אראה בשנאי, פי' כי הוא לעזר מה שמתלבשים הדינים למטה בבנ"א כי מזה יוכל לראות מה שלמעלה, ג"כ כאן ר"ל ואני אראה - למעלה, בשנאי - פי' ע"י שונאים שלמטה, והתקנה לזה להעלות א"ע לבחי' עולם המחשבה ששם אין דינים כמ"ש לא יגורך רע, והיינו ע"י ששותק ומקבל את הבא עליו יחיל ודומה ומעלה את מחשבתו, כמ"ש אם לד' פי' שיעלה את הדומי' דהיינו המחשבה להי' [כנראה שזה ששותק ומקבל את הבא עליו אין זה רק בדיבור ובמעשה רק במחשבה שותק ומקבל את הבא עליו וכו' מעלה המחשבה לד', וד' יהי' בעזרינו] ואז יכלו חללים פי' הדינים נופלים ע"י דביקות מחשבתו לד', וכמו שהגג הוא עיקר הבית כך המחשבה העיקר באדם וסוככת עליו כי ע"י המחשבה נשמר האדם ויודע להתיישב א"ע כנודע לכן נקרא המחשבה בשם גג.

והנה כשאדם בונה בית מתעוררים הדינים ובפרט בחוץ לארץ, כי הן מלאים כל חללי דעלמא כנודע והוא מצמצם את גבולו, לכן אמרה התורה כי תבנה בית חדש ועשית הוא מל' תיקון, מעקה מל' מעיקים המעיקים לך, תתקנם ע"י שתדבק א"ע למעלה למקום המחשבה דהיינו לגגך כאמור ואז אם תדבק את מחשבתך בבורא ב"ה אז כי יפול הנופל ודרשו רז"ל שראוי ליפול כי הדינים ראויים ליפול מז' ימי בראשית כנודע, ר"ל שיפלו הדינים ממך והבן.

ובפשטות יאחז חיל ורעדה כשבונים בית שע"י מתעוררים הדינים חלילה והגם שנתן עצה כמובן שלזה צריכין להיות צדיק וקדוש להתדבק למעלה למקום המחשבה, שאין אנו יודעים בכלל מה זה ומה גם לקיימו, אך ראיתי בשפ"א שנת תרמ"א תרמ"ב ד"ה בפסוק כ"ת מחנה כו' ונשמרת כו' פי' כשנכנסין למלחמה עם היצה"ר צריכין שמירה ביותר וכ"כ מכינים אז בשמים סיועות והצלחות אל האדם, ובעבור זה עצמו מתחזק אז גם היצה"ר כדרך המלחמה, וכן בכלל באלה הימים ימי אלול

אוצר פניני אלול

‘מעשר’ מרמז שעל ידי השירה ש’שור’ מגלה הסוד של פנימיות הלב

ובדרך זה אפשר לומר מה דאיתא (ר"ה פ"א מ"א): 'באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה', דהיסוד של תיבת 'מעשר' הוא 'עשר', וזמנו הוא באחד באלול. ומרמז להנ"ל, דע' הוא הסוד של האדם, וכולל שני דברים, אחד, דהוא כלי ריקן מלא בושע וכלימה, ואף אם מבחוץ נראה כמו אדם השלם, מכל מקום 'יודע צדיק נפש בהמתו', ואין בו לא תורה ולא מצות ומעשים טובים, חסר הוא מכל וכל. ולכן צריכין לבחינת של 'שר' כדי לגלות החלק השני של ע', שהוא הסוד הפנימי של איש ישראל החלק אלוך ממעל, ועל ידי זה יוכל להתגבר על הע' שהוא הרע שבקרבו.

אחר 'זבחי תרועה' שהוא שברון הלב כתיב 'אשירה ואזמרה' בחינת השירה

וכן כתיב במזמור 'לדוד ד' אורי': 'ואזבחה באהל זבחי תרועה', ש'תרועה' הוא ענין יללה מהמצב שעומד בו, וממשיך הכתוב 'אשירה ואזמרה לה' שדייקא לאחר השברון לב צריך לבחינת השירה לחזק עצמו. ולכן אין אומרים שירה אלא על היין (ברכות לה), כיון דנכנס יין יצא סוד (עירובין סה), ועל ידי שיצא הסוד שהוא גודל שפלותו, צריך לשירה לגלות הסוד הפנימי של גודל חשיבות של בני ישראל.

‘באחד באלול’ הוא הזמן לגלות הסוד הטמון בכל אחד

ו'אלול' עם ארבעה אותיותיו הוא כמו 'סוד' עם הכולל, דבאלול שהוא זמן תשובה לתקן כל מה שחטאנו, צריכין לגלות הסוד של ישראל שיוכל להיות בשמחה. וזהו 'באחד באלול', 'אחד' מרמז על הכולל, שהכולל של ה'אלול' הוא מעשר, שהוא שירה לגלות הסוד שטמון בכל אחד, וכדחזינון שאפילו הבחינה של בהמה דרגא הפחותה, מכל מקום העשירי הוא קודש לד'.

‘עשיר’ מרמז שעל ידי השירה מגלן הסוד שכ"א הוא חלק אלוה ממעל

וזהו הבחינה של 'איזהו עשיר השמח בחלקו' (אבות פ"ד מ"א), ד'עשיר' הוא נמי שיר ע', שעל ידי השירה מגלן הסוד של כל אחד, וזהו ממש 'שמח בחלקו' שהוא חלק אלוך ממעל, וזה נרמז בשמו 'עשיר', ואין לך עשיר יותר מזה. וזהו מאמר הכתוב (תהלים קיח ט) 'זה השער לה' צדיקים יבואו בו', ד'שער' הוא כנ"ל, ו'צדיקים יבואו בו' שאין להם כלום, כדכתיב מקודם (פסוק יט) 'פתחו לי שערי צדק', ו'צדיקים יבואו בו' לחזק את עצמם בהבחינה של שער כנ"ל.

היראה, אלא שהעיקר הוא אהבה, אבל גם מזה אל תנח ידך.

לעתיד לבוא מידת היראה לא תעזור ותסייע לו 'כי אין לו חלק ונחלה עמך'

או אפשר לומר בדרך אחר כעין זה, ד'עזב' יש לו שני פירושים: א. עזר וסיוע מלשון 'עזוב תעזוב עמו'. ב. כמו שתרגם אונקלוס 'משבק תשבוק' שהוא עזיבה. וקאמר הפסוק 'והלוי אשר בשעריך לא תעזבו' כפירוש הראשון, שלא תעזור ותסייע אותו, ש'אין לו חלק ונחלה עמך', כיון שבזמן עקבות משיחא יראי חטא ימאסו, שצריכין לעסוק בעשה טוב ולא בסור מרע, וזהו אהבה ולא יראה.

ומה שכתב לעיל בהפרשה (דברים יב יט) 'השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך', דמשמע שצריכין להבחינה של לוי, היינו 'על אדמתך' כשבני ישראל שרוין על אדמתן, וכמו שפירש רש"י: 'אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל', שאז יש לעסוק יותר בבחינת אהבה, וזהו עשה טוב.

הלויים הוצרכו לכח השירה, שמידת היראה גרם להם להרגיש ש'אין לו חלק ונחלה'

ואפשר להוסיף עוד לפירוש הנ"ל, מה שכתוב 'לא תעזבו כי אין לו חלק ונחלה עמך'. שענין היראה מביא את האדם לידי שברון לב, שמתבונן בטיב מצבו בו הוא עומד, ושצריך לעסוק בסור מרע, וזהו 'כי אין לו חלק ונחלה עמך', שע"י מדת היראה תראה שאין לך חלק ונחלה, ותוכל לבוא לידי מרה שחורה ועצבות רחמנא לצלן, ולכן לא תעסוק רק בענייני אהבה ועשה טוב.

ואפשר לומר, שמהאי טעמא ניתן שירה ללויים, שכיון שהם מצד היראה וסור מרע, והיו מחזירים בתשובה לאלו שחטאו, לכן הוצרכו לשירה לחזק עצמם בזה.

ולפי זה פירוש הפסוק כאן הוא 'והלוי אשר בשעריך', מרמז על ענין השירה שדומה לתיבת 'שעריך', ואפשר דהוספת אות ע' הוא, ד'סוד' בגימטריא ע', ומרמז על הסוד שהוא הפנימיות, שהוא שבור מהמצב שבקרבו 'אין בו מתוס', ועל זה הוצרכו לשירה, לשמח עצמם ולכסות על הסוד שאינם כלום, או שבא לגלות הסוד, שבפנימיות יש עוד נקודה שלא נתקלקל, שהוא החלק אלוך ממעל, וכדי לעורר זה הנקודה צריכין לכח השירה. וזה 'לא תעזבו', ומפרש הטעם שאין לו חלק ונחלה עמך' כנ"ל שאין לו כלום, ולכן צריכין לכח השירה שמרומם את האדם למצב של שמחה בעבודת השם.

‘ימי רחמים ורצון’ היינו שירחם ויתרצה הקב"ה לבני ובני להקב"ה

והנה אלול הם ימי רחמים ורצון, ו'רחמים' כולל אלו השני דברים, אחד 'ונתן לך רחמים' (דברים יג יח), שאנחנו נרחם על שכינתא בגלותא וצער השכינה בזה [כמש"כ מרן שליט"א במכתבו], וענין השני, שירחם עלינו להוציאנו מכל צרה וצוקה (תפא"ש פר' ראה ד"ה ולא ידבק). ו'רצון' ענינו אהבה, כמו שאומרים בשבת 'באהבה וברצון הנחילנו', והוא נמי מרמז על אלו השני בחינות, שיתעורר אהבה מהקדוש ברוך הוא לבני ישראל, וגם שיתעורר אהבה מבני ישראל להקדוש ברוך הוא. וכמו שאמרו בספ"ק דאלול הוא ראשי תיבות 'אני לדודי ודודי לי', פירוש שאלו ימי הרחמים והרצון הם בין מ'אני לדודי' ובין מ'דודי לי', בשני הבחינות הנ"ל.

בטענת משה 'למה יאמרו מצרים' מרמז שהמה ימי רחמים

ובאמת במידת הרחמים ישנם ג' מדרגות, שהקב"ה נותן לנו רחמים, ואז אנו מרחמים על השכינה כביכול, ואחר כך נתעורר רחמים עלינו להצילנו מכל רע. והנה שימים אלו היו ברצון מבואר ברש"י (דברים ט יח): 'אף אחרונים ברצון', אבל שהיו ב'רחמים' אינו מבואר כל כך. אבל לדברי התפארת שלמה (שם) מובן, דבפרשת כי תשא (שמות לב יב) כתיב שמהם התפלל 'למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם', שהוא ענין של חילול השם, והוא הענין של צער השכינה שירחם משה עליה, ולכן הם ימי רחמים.

אף שלעתיד יעבדו מתוך אהבה, אך גם בחינת היראה 'לא תעזבו'

ואפשר לומר עוד בדרך רמז להנ"ל, דהנה 'לוי' רומז ליראה (וזהו ח"ג קעט). ואיתא בשם הרה"ק ר"ר זושא זי"ע (הובא במגורת זהב פר' ואתחנן) אהא דאיתא בסוף סוטה (מט:) דבעקבות משיחא 'יראי חטא ימאסו', שאז עיקר העבודה יהיה בבחינה של אהבה, שמחמת חלישות הדורות יעבדו מתוך אהבה המביאה שמחה לאדם בעבודת השם.

ולפי זה אפשר לומר, דקאמר הפסוק (דברים יד כז) דמכל מקום 'הלוי אשר בשעריך' היינו מדת היראה שהוא אצל השער, וכפירושו של הערוגת הבושם דהשער מרמז על היראה, מכל מקום 'לא תעזבו כי אין לו חלק ונחלה עמך', שהגם שאין לו כל כך שייכות עמך, שהאדם משתוקק לאהבה, מכל מקום צריכין גם לבחינת

והבאתה אל תוך ביתך וגלח את ראשה ועשתה את צפרניה (כא יב).

ועשתה את צפרניה. תגלס כלי שתתנוול. (כ"ז)

החילוק ששערה הוצרכה לגלח ואת צפרניה לגלח

יש לבאר החילוק בין השער לצפרנים, שאת שערה הוצרכה לגלח, ואת הצפרנים לגלח, כמו שכתב רש"י, שצריכה לגלח את צפרניה הוא כדי לנוולה, א"כ כמו כן היה עליה לגלח את שערה באופן שתתנוול.

ואפשר לבאר בדרך רמז, בהקדם מה שיש להתבונן בלשון הפסוק 'וגלח את ראשה', דלכאורה היה לו לומר, 'וגלח את שער ראשה', על דרך שמצינו במצורע דכתיב (ויקרא יד ח) 'וגלח את כל שערו', ואח"כ פירט (שם פסוק ט) 'וגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו' וגו'. ואפשר לומר, דהרי מיירי כאן במי שמכניס אל ביתו בת אל נכה, אשר על כן היא צריכה לגלח את ראשה, דייקא, כלומר, לגלח ולהסיר ממנה את כל המחשבות הרעות והאסורות שיש בראשה, אבל בצפרנים יש ניצוצי קדושה [כדאיתא בכף החיים (ס"ו) רס סע"ח-ט], ועיין שם, שבערב שבת לאחר הטבילה הם מאירים], וכיון דמיירי כאן באשת יפת תואר, דאיתא באור החיים הק', כי הטעם שבר ישראל חפץ בה הוא מחמת הניצוצות הקדושים אשר בה, ע"כ צריכה לגלח את הצפרנים דייקא, שבהם יש ניצוצות קדושים.

ואפשר להוסיף רמז נאה, 'צפרן' בגימטריא 'קדושה' [עם האותיות], וע"כ צריכה לגלח כדי להעלות ולהוציא את ניצוצות הקדושה.

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם (כא יח).

ויסרו אותו. מתרין זו צפני שִׁלְשָׁה ומלקין אותו. בן סורר ומורה אינו חייב עד שגנוב ויאלץ ויחטא בנדר ויחטא חזי לו בן יין שנאמר וזלל וסוּבַל, ונאמר אל תהי כסופאי יין בזוללי בשר למו. וכן סורר ומורה נהרג על שם סופו הגיעה תורה לסוף דעתו סוף שמכלה ממנו אציו ומבקש ליימרו ואינו מוֹאֵל ועומד בפני דרכים ומלכטס את הצרכות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: (כ"ז)

ביאור שבן סורר ומורה נהרג במיתה חמורה מרובה

הקשה הדעת זקנים, כיון שנהרג מפני שעתיד ללסטם את הבריות אין לחייבו במיתה חמורה מלסטם, דאלו רוצח בסייף וזה בסקילה. ונראה לומר, מדכתיב 'איננו שומע בקול אביו ובקול אמו', והוי כמו מקלל אביו ואמו שהוא בסקילה שנאמר (ויקרא כ ט), 'אביו ואמו קלל דמיו בו', ועיין עוד בשפתי חכמים שתיקן, דלפעמים שמלסטם את הבריות בשבת והורגן נמצא שמחלל את השבת וחייב בסקילה משום נטילת נשמה, ע"כ.

וקצת קשה, הנה מדברי חז"ל אינו מוכרח כלל שיהרגו אחרים אלא ילסטם בלבד, ויתכן שיתיראו

מפניו ויתנו לו ממונם, ונמצא שאינו חייב מיתה, ועוד אינו מוכן הלשון, 'ועומד בפני דרכים', דמאי נפק"מ היכן הוא עומד, וצריך ביאור.

ואפשר לומר באופן מחודש, על דרך ביאורו של השפתי חכמים, שאכן מלסטם בשבת, ונהרג מחמת שער על איסור הוצאה ומעביר ד' אמות ברה"ר בשבת, ואתי שפיר הלשון 'ועומד בפני דרכים', והיינו רשות הרבים, 'ומלסטם את הבריות', היינו בריות דעלמא, עכו"ם ולא ישראל, שישאל אינם הולכים בדרכים בשבת ובודאי לא עם ממון בכיסם, ואתי שפיר, דבן סורר ומורה נהרג על שם סופו שיבוא לחלל שבת בטלטול ד' אמות ברה"ר, וע"כ חייב כבר עתה סקילה.

בן סורר ומורה שהשחית דרכו בנעוריו נידון על שם סופו

עוד אפשר לומר, דלכאורה קשה על תירוץ השפתי חכמים, דאם כן כל מכה נפש יהרג בסקילה, דאולי יבוא להרוג בשבת ואז יתחייב בסקילה, וע"כ דאין דנים רק על העבירה שעבר עכשיו, וא"כ מה נשתנה בן סורר ומורה שנהרג על שם סופו, ועוד בסקילה החמורה, משום שאפשר שיהרג בשבת.

ויש לומר, דהן אמת דשורת הדין היא שאין אדם נענש רק על העבירה שעשה ואין דנים אותו ע"ש סופו, אבל בן סורר ומורה שהשחית דרכו כבר בנעוריו זה נעשה אצלו כטבע שני, וע"כ נהרג ע"ש סופו במיתה החמורה ביותר, והוא משום שבטבעו הוא מושחת ובודאי יבוא לידי עבירות שדינם בסקילה.

טעם שנכתב בן סורר ומורה למ"ד שלא היה ולא יהיה

איתא בגמ' (סנהדרין עא.) פלוגתא, דלחד מ"ד בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, וחד מ"ד אמר, אני ראינו וישבתי על קברו. והקשה הכלי יקר, דלפי המ"ד שלא היה ולא עתיד להיות א"כ לשם מה נכתב בתורה דבר שאינו, ונתן טעם לדבר, שנכתבה הפרשה כדי שישמעו הבנים ויראו ולא יעשו כדבר הזה, ומה שנאמר 'וכל ישראל ישמעו', היינו שישמעו פרשה זו ומשפט הכתוב בה, 'ויראו' הבנים מלמרות עיני כבודם של אב ואם, ע"כ.

ונמצא לפי דבריו, דלמ"ד שבן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, הטעם שנכתב עונש הריגה בבן סורר ומורה, הוא רק כדי שישמעו ויקחו מוסר, אבל למ"ד שבן סורר ומורה היה ונברא, קשה, למה הורגים אותו בפועל אף שאינו חייב עדיין, ועל כרחק שנידון על שם סופו.

אמנם עדיין קצת קשה, למ"ד שלא היה ולא עתיד להיות, מדוע כתוב 'ויסרו אותו' בתחילה, דהיינו מלקות, דבשלמא מיתה נכתבה כדי שיתיראו, אבל מלקות א"צ לכתוב דבכלל מאתים מנה. ואם ישמעו הבנים דמשפט בן סורר ומורה

הוא מיתה החמורה יתיראו, ואין צריך להוסיף שמגיע לו גם מלקות. ואפשר אולי לדחוק ולומר, דהנה מצינו (כתובות לג.) סברא, דמלקות חמור ממיתה, דאמר רב, אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא, והיינו שהיו מוכנים לסבול צער מיתה אבל לא צער של יסורין ומלקות, ונמצא שמלקות קשה יותר. ולכן נכתב גם, 'ויסרו אותו', כדי לירא יותר את הבנים.

ולפי זה יש לומר, דע"כ הביא רש"י את דברי חז"ל שנהרג על שם סופו על הפסוק 'ויסרו אותו', דהיינו מלקות, כדי לרמוז, שמזה שנכתב בתורה שמלקין אותו משמע שבן סורר ומורה היה ונברא, ועל כן צריך טעם למה נהרג, והתירוץ הוא, שנהרג על שם סופו.

אבי הבן סורר ומורה אשם מה שאין בנו שומע בקולו

הקשה האור החיים הק', מדוע נאמר 'בקול אביו', ולא 'בקולו', שהרי הזכיר אביו בסמוך, עיי"ש מש"כ. ואפשר לבאר עוד, שבא לרמוז, שהאשמה תלויה באביו שחשק באשת יפת תואר, וממנה נולד בן סורר ומורה, כמבואר בדברי רש"י, ולכן כתיב 'איננו שומע בקול אביו', דייקא, כלומר, שמה שאינו שומע הכל בא מצד אביו, ולכן נעשה סורר ומורה.

| לא תראה וגו' והתעלמת (כב א).

לא תראה והתעלמת. לא תראה אותו שתעלם ממנו, זה פשוטו. ודכונינו אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו': (כ"ז)

דיוק לשון לפי מה שלמדו רבותינו פעמים שאתה 'מתעלם'

יש לעיין, דלפי מה שלמדו רבותינו, פעמים שאתה 'מתעלם', היה לו לומר 'כי תראה וגו' והתעלמת, דאם 'לא תראה' אין לו ממה להתעלם, וצ"ע.

ואפשר לבאר בדרך רמז, ע"פ מש"כ האגרא דכלה (ריש שופטים), דאם יקנוס האדם את עצמו, שיתענה או יתן צדקה, בכל פעם שיכשל באחד מחושיו, יזכה שהשי"ת ימסור בידו החושים, ולא יראה רק מה שצריך לעבודת השי"ת, וכן בשאר החושים. ומעיד שראה בעיניו צדיקים בדורותיו שלא היו יכולים לראות ולשמוע אלא מה שחפץ השי"ת.

וזהו שאמר הכתוב 'לא תראה וגו' והתעלמת, ר"ל, באותם 'פעמים שאתה מתעלם', שאין עליך מצות השבת אבידה, כבר מתחילה 'לא תראה' כלל את האבידה, וכנ"ל דמיירי במי שהוא בעל מדריגה גבוהה, שאינו רואה אלא רק את מה שצריך לעבודת השי"ת, ולואי ונזכה להשיג ולהגיע למדריגה הזאת.